

Secundo, aliqui catholici censem angelum per tres numeros indicare tria tempora, scilicet per 1300 dies indicate totum tempus a Christo usque ad Antichristum; per triginta indicate totum tempus, quo regnaturus est Antichristus; per quinque ultimos indicate vita beate possessionem, et quidquid post finem temporis futurum est. Verum haec nova exposicio vel mystica, vel commentatio videtur.

Tertio, Theodoretus opinatur per hosce dies, interempto jam Antichristo, Eliam predictaturum, et conversurum eos qui lapsi fuerunt sub Antichristo. Sed fallitur: nam Elias occidetur ab Antichristo, ut patet *Apoc. xi. 7*.

Huc Thomas Malverda, lib. XI *De Antichristo*, cap. xix, qui censem tot dies, puta 1335 post mortem Antichristi supereruptos usque ad diem judicii; sicut exponit, q. d. Beatus erit qui post mortem Antichristi, et post elapsos 1290 dies tyramnis Antichristi, supervixerit alios 1335 dies: nam videbit Dominum in maiestate venturum ad iudicium; ut angelus hic Danieli revelet et significet, quod a morte Antichristi et restituitione iugis sacrificii usque ad diem iudicii, precise fluent 1335 dies, hoc est tres anni, et septem menses cum dimidio. Hic sensus non est improbabilis, sed novus, neas sensus hosce dies cum 1290 immediate precentibus colligat et combinat; quod tanquam videtur facere angelus.

Quarto, Dico ergo angelum respicere ad dies 1290, et vers. 11, quibus regnabit, et fideles persecutur Antichristus, atque fini persecutionis, puta morte Antichristi, superaddere 45 dies, q. d. Beati et felices erunt qui post mortem Antichristi vixerint: illis enim dabitur regnum aliquam, et aliquod tempus quo possint commode animos suis salutem querere, et, si sub Antichristo lapsi sunt penitentes, atque ad Deum gloriamque coelestem aspirare. Ita Lyranus, Carthusianus, Pererius et alii. Hinc ergo non constat an a morte Antichristi usque ad diem iudicii, fineaque mundi precise futuri sint 45 dies tantum: nam, ut ait S. Hieronymus, Daniel dicit post mortem Antichristi 45 diebus fore silentium et pacem; sed non negat plures fore dies, praesertim cum Ezechiel, xxxix, 9, post eodem Gog et Magog, qui cum Antichristo cederent, ponat septem annos. Unde Sibylla lib. III *Oracul.*, predixit post Antichristum faminam viduam regnaturam, que aurum, argentum, aes et ferrum in mare proiecitur, tuncque seculorum finem mundi, et diem iudicii. Vide dicta Ezech. Quocirca aliqui per 45 dies accipiunt 45 annos, quos dandos censem post Antichristum usque ad diem iudicii, ut lapsi sub eo resipiscant. Si enim post occisionem Christum a Judaeis, datus sunt iis quadraginta anni ad resipiscendum, puta usque ad Titum et Vespasianum; cur non totidem et plures dentur toti orbis in fine mundi? Ita illi. Verum eum vers. 41 dies 1290 proprie capiantur pro diebus, non pro annis: ergo et hic, dum

iidem extenduntur ad dies 1335; potro 45 dies non sufficient ad convertendum lapsos, ad erudiendam infideles, ad restaurandas vel fundandas ecclesias toto orbe. « Beatus » ergo erit qui persevererit ad dies 1290, non quod precise die 1290 sit futurum extremum iudicium, quo Christus Sanctos et electos suos habebit, ut videtur dicere S. Hieronymus. Sic enim certo et determinata prescripsi posset dies iudicij, idque statim ab exercito regni et persecutio Antichristi; nimis exinde computando iudicium, precise fore die 1290. Hoc autem repugnat illi sententiae Christi: « De die illa et hora nemo scit, neque angelii celorum, nisi solus Pater », *Math. cap. xxv.* Sed « beatus » erit, eo quod tunc sacerdotes et concionatores et laterebunt suis prouidentes colligent fideles, et publice concionabuntur, lapsosque sub Antichristo, per ponitentiam Ecclesie restituent; infideles vero incitabunt ad fidem Christi capessendam, utpote qui tum videbunt se ab Antichristo fuisse delusos. Circum diem ergo 1290 refloscet Ecclesia, publicusque Dei cultus; quia « beatus » erit qui tunc vixerit, quia absque timore poterit Deum colere, eique reconciliari. Nam paulo ante, puta statim a morte Antichristi, ante diem 1290 magnus erit ubique timor et pavore retardans homines a fide et religione Christi profunda; idque vel ob totum hominum plagas, strages et clades recentes, que superstites ita percellent, ut attoniti et emota mentis videantur; vel quia metuent ne supersursum Antichristi principes et assecde, qui ejus persecutionis promoveant et instaurant: vel quia omnium animi erunt suspensi, non enim scient quanam futura sit religionis, Ecclesie et reipublice conditio vel matatio: qui, qualesque futuri sint reipublice gubernatores et principes; quoniam rerum status inclinabit. Unde non audebunt se suamque fidem vel animum pandere aut profiteri: sed cum videbunt impios plane capita demittere et Episcopos et Doctores services erigere, ac publice et intropide veram fidem concionari, ab eiusque publicum christiane fidel exercitum restitui (quod fiet sub diebus 45 a morte Antichristi); tunc ponentes pavorem et timorem, incipient deo deque salute sua cogitare, eamque facile per concionatores et sacerdotes zelosos, quos Deus tunc submitte, consequentur. Vide dicta *Ezech. xxxix, 9*.

Si quis malit sequi expositiōnē S. Hieronymi, ac dicere a nece Antichristi usque ad diem iudicii et resurrectionis precise fore 45 dies, sane capite exponit « beatus », quia die 45 peracto, postero die qui erit Paschatis, Christus electos suos qui in persecutione constantes steterint, vel lapsi ponitentiam egerint, beabit et glorificabit. Atque ex ea deduces aliquid arcani et miri, nimis Antichristum occidendum esse peractis Paschalibus primo die Quadragesima, ac deinde reliquo dies Quadragesima (i.e. enim precise sunt 45) dandos lapsis ut penitentem, ac se preparant

ad ultimum pascha quo resurgent, iudicabuntur et beabuntur. Nam die eodem quo Christus surrexit, puta Paschatis, nos pariter resurrectos docent Lactantius, lib. VII, cap. xix, Anselmus in *Elusa.*, et alii quos citabo *Apocal. xix.*, in fine.

43. *TU AUTEM* (Daniel), *VADO AD PREFINITUM* (vade ad mortem omnibus constituta), q. d. Morieris, o Daniel! antequam haec evenient, sed suo tempore resurges; *ET STABIS IN SORTE*, — electorum et praedestinatarum. *Secondo*, « in sorte », id est in ordinem et gradu tuo, puta in gradu glorie, qui tibi dabitur pro mensura meritorum tuorum; quod Paulus ait: « Unusquisque in suo ordine. » Sic enim alia claritas est solis, alia stellarum: sic erit et Beatorum, *I. Corinth. xv, 23 et 41*, idque « in finem », id est sub finem; vel, ut Vatablus

verit, *in fine dierum*, puta in fine mundi, in generali resurrectione, et die iudicij. Ita Theodoretus, Vatablus et alii. Aliqui sic exponunt, q. d. Vade, o Daniel! et usque ad prefinitum tempus sequo patientem animo feras tuam ignoracionem iustus prophetiae: cum enim tempus finitum erit, tu unus eris ex iis qui ad dies 1335 pervenient, id est qui erunt beati. Sed huius sensus, aque ut alii superius vers. 41 et 42 allati, alienior videtur. Porro Syrus et Arabicus vertunt: *Et tu, o Daniel!* *vade ad finem, et quiesce, et surges in tempore tuo ad finem dierum.*

Nota: Angelus celestem patriam vocal *sors*, quia alludit ad ejus typum, puta ad terram Chanaan Iudeis promissam, quae eis sorte distributa est.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Susanna casta falso adulterii a duobus senibus accusata a Daniele pueru literatur et vindicatur.

1. Et erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakin: 2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helcia, pulchram nimis, et timenter Denim: 3. parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. 4. Erat autem Joakin dives valde, et erat ei pomarium vicinum domui suæ: et ad ipsum confluebat Judgei, eo quod esset honorabilis omnium. 5. Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui videbant regere populum. 6. Iste frequentabant domum Joakin, et veniebant ad eos omnes qui habent iudicia. 7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui. 8. Et videbant eam senes quotidie ingredientes, et deambulantes: et exarserunt in concupiscentiam ejus: 9. et everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent colum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. 10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum: 11. erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concubere cum ea: 12. et observabant quotidie sollicitus videre eam. Dixitque alter ad alterum: 13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se. 14. Cumque revertissentur, venerunt in unum: et sciscentes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: et tunc in communis statuerunt tempus, quando eam possent inventire solam. 15. Factum est autem cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluntate lavari in pomario: astus quippe erat: 16. et non erat ibi quisquam, praeter duos senes absconditos, et contemplantes eam. 17. Dixit ergo puellae: Afferte mihi oleum, et smigmat, et ostia pomarii claudite, ut laver. 18. Et fecerunt sicut precepérat: claueruntque ostia pomarii, et egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ jusserat: nescibantque senes intus esse absconditos. 19. Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, et accurserunt ad eam, et dixerunt: 20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentiam tui sumus: quam ob rem assentire nobis, et commiscere nobiscum: 21. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuvenis, et ob hanc causam emiseris puellas a te. 22. Ingenui Susanna, et ait: Angustis

sunt mihi undique : si enim hoc egero , mors mihi est; si autem non egero , non effugiam manus vestras . 23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras , quam pecare in conspectu Domini . 24. Et exclamavit vox magna Susanna : exclamaverunt et senes aduersus eam . 25. Et eucurrit unus ad ostia pomarii , et aperuit . 26. Cum ergo audirent clamorem famuli domini in pomario , irruerunt per posticum , ut viderent quidnam esset . 27. Postquam autem senes locuti sunt , erubuerunt servi vehementer : quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscmodi de Susanna . Et facta est dies crastina . 28. Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus , venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam , ut interficerent eam . 29. Et dixerunt coram populo : Mittite ad Susannam filiam Helecia uxorem Joakim . Et statim miserunt . 30. Et venit cum parentibus , et filiis , et universis cognatis suis . 31. Porro Susanna erat delicata nimis , et pulchra specie . 32. At iniqui illi iusserunt ut discoperiretur (era enim cooperta) , ut vel se satiarentur decoro ejus . 33. Flebant igitur sui , et omnes qui noverant eam . 34. Consungentes autem duo presbyteri in medio populi , posuerunt manus suas super caput ejus . 33. Quae flens suscepit ad coelum : erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino . 36. Et dixerunt presbyteri : Cum deambularemus in pomario soli , ingressa est haec eum duabus puellis : et clausit ostia pomarii , et dimisit a se puellas . 37. Venitque ad eam adolescentis , qui erat absconditus , et concubuit ad eos . 38. Porro nos cum essemus in angulo pomarii , videntes iniuritatem , eucurrimus ad eos , et vidimus eos pariter commisceri . 39. Et illum quidem non quivimus comprehendere , quia fortior nobis erat , et apertis ostiis , exsilivit : 40. Ianc autem cum apprehendissemus , interrogavimus quisnam esset adolescentis , et noluit indicare nobis : hujus rei testes sumus . 41. Credidit eis multitudine , quasi senibus et judicibus populi , et condemnaverunt eam ad mortem . 42. Exclamavit autem vox magna Susanna , et dixit : Deus alterne , qui absconditorum es cognitor , qui nosti omnia antequem fiant , 43. tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me : et ecce morior , cum nihil horum fecerim , quae isti malitiose componerunt adversum me . 44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus . 45. Cumque duceretur ad mortem , suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris , cuius nomine Daniel ; 46. et exclamavit vox magna : Mundus ego sum a sanguine hujus . 47. Et conversus omnis populus ad eum , dixit : Quis est iste sermo , quem tu locutus es ? 48. Qui cum staret in medio eorum , ait : Sic fatus , filii Israel , non judicantes , neque quod verum est cognoscentes , condemnasti filiam Israel ? 49. Revertimini ad judicium , quia falsum testimonium locuti sum adversus eam . 50. Reversus est ergo populus cum festinatione , et dixerunt ei senes : Veni , et sede in medio nostrum , et indica nobis : quia tibi Deus dedit honorum senectutem . 51. Et dixit ad eos Daniel : Separate illos ab invicem procul , et dijudicabeo eos . 52. Cum ergo divisi essent alter ab altero , vocavit unum de eis , et dixit ad eum : In veterate dierum malorum , nunc venerant peccata tua , quae operaris prius ; 53. judicans iusticia iusta , innocentes opprimes , et dimittens noxiis , dicente Domino : Innocentem et iustum non interficies . 54. Nunc ergo si vidisti eam , die sub qua arbore videris eos colloquentes sibi . Qui ait : Sub schino . 55. Dixit autem Daniel : Recte mentitus es in caput tuum : Ecce enim angelus Dei , accepta sententia ab eo , scindet te medium . 56. Et , amoto eo , jussit venire alium , et dixit ei : Senen Chanaan , et non Juda , species decepit te , et concipiens tanta subvertit cor tuum : 57. sic faciebat filiabus Israel , et illa timenter loquebantur vobis : sed filia Juda non sustinuit iniuriam vestram . 58. Nunc ergo die mibi , sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi . Qui ait : Sub primo . 59. Dixit autem ei Daniel : Recte mentitus es et tu in caput tuum : manet enim angelus Domini , gladium habens , ut scet te medium , et interficiat vos . 60. Exclamavit vox que omnis eccl. vox magna , et benedixerunt Deum , qui salvat sperantes in se . 61. Et conseruerunt adversus duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse

testimonium) , feueruntque eis sicut male egerant adversus proximum . 62. Ut facerent secundum legem Moysi : et interficerent eos , et salvatus est sanguis innoxius in die illa . 63. Helcias autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna , eum Joakim marito ejus , et cognatis omnibus , quia non esset inventa in ea res turpis . 64. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi , a die illa , et deinceps . 65. Et rex Astyages appositus est ad patres suos , et suspectus Cyrus Perses regnum ejus .

¶ 1. **ET ERAT VIX.** — **NOTA** hoc caput et sequens

Historia Ecclesiarum et Scripturarum testimoniis. — S. Hieronymus. Olim ex existente in Hebreo patet ex Theodozio et Septuaginta , qui historiam Susanne et Belis in sua translatione posuerunt trecentis annis ante Christum . Idem factus interpres Syrus , et Arabicus uterque , Antiochenus et Alexandrinus . Perperam ergo hanc historiam impugnauit Africanus (eum sequentur nostri Novantes) , cuius octo argumenta vel potius conjecturas bene refellit Origenes .

reperist... Idem (Spiritus Sanctus) sapientem effectus Daniels animalm , ut seniorum iudei esset adolescentis . Damna fuerat cesta Susanna tanquam impudica... Verus astitit auxiliator , Paracletus Spiritus , qui omnem intelligentiam naturam sanctificat , » Catech . 16 *De Spiritu Sancto* , num . 29 et 31. Idem hymni trium puerum divinitatem vindicat , Catech . u De Peccato , et ramiss . peccat . et Catech . ix *De Deo omnium condit.*

Tertio , Ecclesia Antiochenia , Constantinopolita , etc. , etc. , pro quibus stant : S. Chrysostomus , qui saepe triam periorum hymnum ut ad Scripturam divinam pertinetem citat , Expos . in Psalm . cxiii , cxvii , cxvi , homil . 3 in Matt . num . 5 , et hom . 3 , num . 2 . — S. Grorius Nazianzenus , qui locum ex historia Susanne petivit . « Egressa est iniqitas , » etc. , affect orat . 30 , num . 3 . — S. Hippolytus , qui condidit historiam dedicat his verbis : « Videamus ipsas Danielis voces , ac intelligamus nulla res Samptuarum fallaces . » In Susannam v . 12 . — S. Epiphanius , qui eandem commemoratur cum pluribus hymnis versus quis effulit Sancti Spiritus iustitiae tres pueros decantantes assert . Anchoret . cap . xxii , xxiii , xxv . — Hic predecessorum suorum documenta confirmant alii Orientales Patres : S. Asterius Amaseus Episcopus , serm . in Daniel Prophetam et Susannam ; S. Ephrem , serm . In reprehensione sui ipsius et de recte vivendi ratione , et ratione . 44 ; Theodoratus , Comment . in Daniel . lib . III , cap . iii , etc.

(1) Diversis momentis quibus hujus secunde partis Daniels divisa inspiratio propagatur , adiutor juvaz brevia quodam variarum Ecclesiasticorum testimoniis , quibus omnes Protestantum et Rationalistarum difficultates facile solvi et expediti poterunt , cum a traditione presertim scripturarum eas eruste conantur .

primo , Ecclesia Alexandria . — Clemens Alexandrinus , lib . I Stromat . in summa veteris Testamento , preseruante Prophetam , historiam Draconis ut Scripturam pertinet proficit . Idem infra , lib . IV , cap . xix . Susanna missori historiam Esther et Judith conjungit . — Origenes , epist . ad Africanum , ex consense omnium Ecclesiasticorum divinitatem fragmentorum Daniels si statut : « Scias igit adhuc , quid nobis agendum sit , non solum de Susanna historia quae in Graeco Greco exemplari per totam Christi Ecclesiasticum circumfert , hec apud Hebrews non exest , nec solum de aliis , ut iebus , partibus , que in fine libri (Danielis) sunt descriptae , neque de Belo et de Bracone , que pariter in hebreo Daniels textus desiderantur , sed de aliis innumerantur . » Idem in tract . De Oratione , num . 14 , triam puerorum canticum in medium proponit , et homil . 1 in Leuit . , pro Susanna historia stat dicens . « Sed tempus est nos adversus improbos presbyteros uti S. Susanna vocibus , quas illi quidem repudiantes , historiam Susannae de catalogo dictiorum voluminibus desearunt . Non auctor et suspicimus et opportune contra ipsos proferimus , dicentes : Augustini sunt mihi undique . » — Didymus , quem se in Scripturarum interpretatione S. Hieronymus ex agistro habuisse glorificat , his fragmentis veluti Scripturarum testimonis divinitatem Spiritus Sancti comprobavit , lib . De Spiritu Sancto . — S. Athanasius , epist . 1 et 2 ad Serapionem , sicut in orat . 1 , num . 13 , et orat . m , num . 30 , contra Arianos Spiritus Sancti divinitatem hymni trium puerorum , et Filii cum Patre coeteritatem ex Daniele , cap . xii , 42 , statuit , quod idem factus S. Cyrilus eandem doctrinam vindicando , Thesaur . de sancti . et consolat . Trinit . assert . 15 .

Secondo , Ecclesia Jerusalem . « Si vero quisquam , inquit S. Cyrilus Hierosolymitanus , omnes Prophetarum illorum percurrit , prima de Sancto Spiritu testimonia

Not a secundo : Hec historia ceteris Danielis historis et capitibus est preponenda , ponendaque statim post caput primum ; imo in Greek codice

reperist... Idem (Spiritus Sanctus) sapientem effectus Daniels animalm , ut seniorum iudei esset adolescentis . Damna fuerat cesta Susanna tanquam impudica... Verus astitit auxiliator , Paracletus Spiritus , qui omnem intelligentiam naturam sanctificat , » Catech . 16 *De Spiritu Sancto* , num . 29 et 31. Idem hymni trium puerum divinitatem vindicat , Catech . u De Peccato , et ramiss . peccat . et Catech . ix *De Deo omnium condit.*

Tertio , Ecclesia Antiochenia , Constantinopolita , etc. , etc. , pro quibus stant : S. Chrysostomus , qui saepe triam periorum hymnum ut ad Scripturam divinam pertinetem citat , Expos . in Psalm . cxiii , cxvii , cxvi , homil . 3 in Matt . num . 5 , et hom . 3 , num . 2 . — S. Grorius Nazianzenus , qui locum ex historia Susanne petivit . « Egressa est iniqitas , » etc. , affect orat . 30 , num . 3 . — S. Hippolytus , qui condidit historiam dedicat his verbis : « Videamus ipsas Danielis voces , ac intelligamus nulla res Samptuarum fallaces . » In Susannam v . 12 . — S. Epiphanius , qui eandem commemoratur cum pluribus hymnis versus quis effulit Sancti Spiritus iustitiae tres pueros decantantes assert . Anchoret . cap . xxii , xxiii , xxv . — Hic predecessorum suorum documenta confirmant alii Orientales Patres : S. Asterius Amaseus Episcopus , serm . in Daniel Prophetam et Susannam ; S. Ephrem , serm . In reprehensione sui ipsius et de recte vivendi ratione , et ratione . 44 ; Theodoratus , Comment . in Daniel . lib . III , cap . iii , etc.

la re omne Occidentalis Ecclesia Patres cum Orientalibus convenient : S. Irenaeus , qui contra hereticos decert , his opponendo plurima loca ex historiis Susanne et Belis exscripta . Contra heres . lib . IV , cap . v et xxvi ; — S. Hilarius Pictaviensis , hujus admirabilis feminine orationem explicat , De Trinit . lib . IV , num . 7 , 8 , et tract . in Psalm . viii , num . 19 . — His aside . Tertullianum . De Jejuniis , cap . viii et viii ; S. Cyprianum . De Orat . Dom . S. Augustinus , qui sic ait : « Diuersae lectiones , et samte oracula Dei , que insinuerunt auribus nostris , nudit faciem in membris nostris . » Audivimus de Susanna lectionem... , desificetur pudicitia conjugalis . Si de feminis tentata Scriptura testis est , haec quidam vobis deseruit ? serm . 44 , De Susanna . — S. Fulgentius , epist . 14 ad Ferrand . — S. Ambrosius , lib . IV De Spiritu Sancto , cap . vi , et de Jacob et vita beata , lib . II , cap . ix et passim , etc. , etc.

S. Hieronymus ipse , quem arroganter acatholici interpretes ut suum in hoc puncto repetunt , hymno trium puerorum et Susanna historia ut Scriptura divinitatem inspirata uitur , Comment . in epist . ad Galat . Prolog . in Habacuc Prophet . , epist . 17 ad Innocent . , epist . 18 a Euseb . Multum insuper laudat Origens ad Africanum epistolam super questiones Susannae , eo quod dicunt in Hebreo hanc fabulam non haberi , contra quam , immittit doctum epistolam scribit Origens . Catalog . Script . Eccles . cap . lxxii . Denique idem totam praecedentiam Euseb . traditionem complectit et resumit , manifeste dicens hec fragmenta in omnibus Ecclesias Graecorum , Latinis

cibus, et apud S. Athanasium in *Synopsi*, et in versione Arabica ipsa est cap. i Danielis, atque in multis inscribitur *Daniel*, in quibusdam *Susanna*, in aliquo *Axiopæc Axwia*, *Judicium Danielis*: quia id quod narrat accidit in Babylone, Daniel existente puro vers. 43. Unde haec videtur fuisse prima propheta Danielis, nam ex ea Daniel a populo magni fieri copit vers. 64.

Nota tertio: Haec historia non videatur ab ipso Daniele, saltem in hoc ejus opere, fuisse conscripta; sed a quopiam Hebreo, qui in captivitate Babylonica, vel potius paulo post eam, scripsit chronicam sive diarium regum Medorum et Persarum, et maxime Cyri, qui Iudea Babylone liberavit, simulque conscripsit res memorabiles, quo eo tempore sunt genti, puta Hebreis, congerunt. Id patet ex vers. 66, ubi indicatur, quod historia vel Susanna, vel Belis, contingit ante Cyrum, sub Astyage rege Medorum, qui fuit avus Cyri. Ex illis ergo diariis translatis est in hunc librum Danielis, eisque addita quasi appendi, quia a Daniel gesta et peracta est: atque haec est causa, cur ad calcem Danieli sit rejecta: quia immo historiam Belis Septuaginta adscripserunt Habacuc prophete, ut dicam cap. xiv, 32.

5. ET CONSTITUTI SUNT DUO SENES. — Ex hoc loco Africanus hanc historiam impugnabit. Quomodo enim, inquit, in Babylonie Iudei habuissent suis judices, cum captivi essent, et omnino Babylonis subditii? Respondeo id factum fuisse indugentia Chaldaeorum: permisérunt enim ipsi Iudeis ut eas causas, quae ad ipsorum legem pertinenter, ipsi iudicarent. Idem permisérunt eis Romanis, et patet Joen. cap. xviii, 31. Si videmus Antuerpios Lusitanos et Italos mercatores suis, que gentis habere magistratus et judices.

Rumque, Syriorum et Aegyptiorum, ut veram Scripturam esse recepta, *Profl. Comment. in Daniel.*

Cur igitur hic victoriam concilant heretici interpres? eo quod, inquit, S. Hieronymus historias Susannae et Beli *fableas* vocat; quam assertorium in libris publicis affirmant: *Les apocryphes faisant-ils partie du canon, etc?* Montanum, iuli 1834. Sed in hoc graveri errant, verum et natum vocis *fablea* sensum ignorando, quae significat *historiam, sermonem, etc.* Sepe autores Latini in eo sensu hanc vocem usurpant, vide Rob. Stephanum, *Theatrus lingue Latinae*; Du Cange, *Glossarium, verbo *fablea**; Jacob Faccioli, *Tutus latinitatis lexicon*; Noël, Quicherat, etc., etc. Propterea S. Hieronymus eadem voce ut non dubitat, de historia S. Samsonis agens, quam etiam *fableam* vocat, licet ut vera canonica et divinitus inspirata habeat.

Addit S. Hieronymus, cum sic loquuntur contra Rufum agendo, cum accusantem ut qui haec fragmenta repudiasset, aperte dicere, se sensum Judaeorum referre quin illo modo illum probet: « Non enim quid ipse sentirem, inquit, sed quid illi contra nos dicerem solent, explicavimus. » Qui plura desideraverat, video, *La Bible universelle par les Protestants*, Toulouse, 1847, pag. 182-203.

Ex hi testimonios judicare licet quantia sunt Protestantum et Stationalium interpretum temeritas, qui tam futilibus moti rationibus hanc secundam Danielis partem ex sacrorum librorum catalogo expangerent audient.

Tradunt Hebrei, et ex eis Origenes et S. Hieronymus, hos duos senes fuisse Sedeciam et Achab adulteros, indeque occisos, de quibus agit Jeremiah cap. xix, 22. Pererius tamen, Maldonatus et alii id ipsum negant; qua de re dixi *Jeremias* cap. xxix.

Vide hic quam luxuria sit glutinosa et usque ad sentum et mortem homini adherescit: « Luxuria, inquit D. Thomas, I H, Quæst. LXV, art. 5, est maxime adherentia, et difficile ab ea potest homo eripi: insatiable est enim delectabilis appetitus. » Qui ergo lapsi sunt statim resurgent, ne, si iterum iterumque relahantur, ab hoc gladium se expedire non possint. Sane haec verum est illud S. Ambrosii: « Facilius reperi qui servarent innocentiam, quam qui veram egerint peccantem. » Rursum vero dixit Poeta

· Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Quocirca tales senes leviculi et petulantiae merito comparantur pappo carduorum, de quo existat hoc Eubuli enigma:

Noni ego qui gravis est juvenis, cum vero senex es,
Erat impluvi leviter, terraque facessit.

Apposite horum duorum sensum crimen adaptat Petrus Damianus, epist. ad *Cadiloum Antipapam*, Placentino et Vercellino Episcopis, qui *Cadiloum Antipapam* crearunt, eique *Ecclesiastem Romanam*, quasi *Susannam*, invadendam et violandam tradiderunt. Sed Daniel, id est iudicium et vindicta Dei eos persecuta, dannavat.

LOCUTUS EST DOMINES: Quid, etc. — Ubi, et quando, an scriptor, in una voce Prophete aliqui haec locutus sit Dominus, non liquet.

Qui VIDEBANTUR, — qui erant in existimatione, in auctoritate regendi populum. Hoc enim inter alia significat δεκτόν: unde δεκτόν, vocantur viri honorati et illustres, *Gulat.* II, 2 et 6.

6. QUI HABEBANT JUDICIA, — id *apocryphae*, qui iudicabantur, putata litigantes.

8. ET VIDEBANT EAM. — Asperitus fuit causa conspicuens; oculi enim sunt in amore ducas. Et: « Ubi oculus, ibi amor; ubi manus, ibi dolor. » Hinc sapient Job, cap. xxxi, 4: « Peperit, ait, fodus cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de virginie. » Audiri matronam gravem et castam momentem confessarios, ut carent ab aspectu et colloquiis longis feminarum: Ego enim, ait, certa sun non esse virum tam sapientem, tam sanctum, tam constantem, quem non flectat quo velim, si cum eo ad quadratum horum colloquar, isque oculos meos intueatur. Serpentini ergo sunt oculi, facies, corpora et colloquia femininarum. Praedclare S. Hieronymus, ad *Nepotianum* epist. 2: « Hospitalium tuum, inquit, avaro, aut nūquaque mulierum pedes terant. Omnes pueras et virginis Christi aut aquilatora ignorare, aut equaliter dilige: no sum sub eodem testemansite, nec in præterita castitate confidas. »

Samsone fortior, nec Davide sanctior, nec Salomon potes esse sapientior. Memento semper, quod paradi colorum de possessione sua mulier dejeocrit. »

Apud eundem tomo IX, in *Regula Monachorum*, que inscribitur Eustochio ficto Hieronymi nomine, cap. xviii: « Nihil periculosis viro quam mulier, nec mulieri quam vir; uterque palea, uterque ignis. »

S. Bernardus, serm. 63 in *Cant.*: « Cum femina, ait, semper esse et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortua suscitare? Quod minus est, non potes; et quod majus est, vi credam tibi? » Vide dicta *Genes.* XXXIV, 2, et *Num.* XXV, in fine.

Audi ergo samum consilium Poete christiani, qui prudenter regere ac eleganter ita ludit:

Quid faches, facies Veneris cum venera ante?
Ne sedeas, sed eas, ne pereras per eas.

Nam, ut canit Ovidius, XIII *Metamorph.*:

Prob! quanta potentia regni
Est Venus alma tua!
Perque oculos perit ipse tuus, et suus.

9. EVERTERUNT SENUM. — Armor enim omnes est et ratione exercet. Dixit Genitulus: « Amare et sapere vix Deus conceditur. »

UT NON VIDERENT COLEM. — SYRUS: Ut non in-tuerentur in colum; Arabicus: Ne suspicentur colum, ac consequenter ut non reverenter Deum coeli president, inquit. Iudei Maldonatus per colum accipit Deum ipsum. Sic enim videtur accipi Matth. XXI, 25: « Baptismus Joannis unde erat? e colo? »

Id est a Deo? Unde Angelus Caninus in *Nom. Hereticorum* docet Deum vocari *semain*, id est colum: est enim ipsi ut mundus, ita et colum increatum. Ille Atlantides, Africae populi, primum, apud se regnasse Deum *zōzōzō*, id est colum, gloriantur. Sic *Luc.* xv, 21, ait Prodigus: « Pater, peccavi in colum, » Sic Poeta: « Cælo gratissimus amnis: » *e cælo*, id est diis, qui celo continentur. *I Machab.* III, 18: « Non est differentia in conspectu Dei celi (grace *tzviv* *tzviv*, id est *coram cælo*, id est Deo cæli rege) liberare in multis, et in paucis. » Et cap. IV, 10: « Et nunc clamemus in colum, et miserebitur nostri. » Vox enim *Domini*, quis subditur in Latinis, non est in Graecis. Sic Rabbini sepe dicunt: « Omnia esse in manu cæli, » id est Dei; item: « Sit timor cæli super vos; » et: « Nomen cæli frequens in ore vestro. » Sic: « Timor hominum excludit timorem cæli. » Sic *Jerem.* XVII, 12, dicitur: « Solium glorie altitudinis a principio, » q. d. Est Deus residens in solo coeli, qui puniet Sedeciam aliasque impios. Quintinus Plinius ita opus suum inchoat: « Mundum, et hunc quod nomine alio celum appellare libuit, cuius circumflexus teguntur

etc., Numen esse credi par est. » Et Ovidius, VIII *Metamorph.*:

Immensa est, suæque potentia cœli
Nra habet.

Est metonymia. Similis est, cum dominus ponitur pro sobole domum incolentes; ut,

Cum dominus Assaraci vieti dominabit Argis.

Sic dominus Davidis, Salomonis, Ezechie, Josie, etc., vocatur ipsa eorum stirps et familia regia. Sic rursus de Susanna dicitur vers. 35: « Que flens suscepit in colum, » scilicet ad Deum. Unde et sequitur hic:

NUCLE RECORDEBANTUR JUDICIORUM JUSTORUM, — quibus Deus e cælo occulta adulteria et sceleris ulcisci solet. Hoc est quod ait Sapiens, *Ecccl.* XXII, 27: « Non intelligit (eucus adulter) quoniam omnia videt oculis illius (Dei), quoniam expelli a se timorem Dei. » Et vers. 28, adulter ait: « Quis me videt? tenebras circumdant me, et paries cooperant me, et nemo circumspicit me: quem vereor? delictorum morsorum non memorabitur Altissimus. » Querit insipiens: « Quis me videt? quem vereor? » Respondet ei S. Bernardus, serm. ad *Clericos*, cap. XVI: « Esto nemo te videat, non tamen nullus. Videt te angelus malus, videt angelus bonus: videt te et bonus et mali angelis major Deus; videt accusator; videt testimoniū multitudine; videt et ipse judex, cujus oportet assistere tribunal; sub cuius sane oculis vela de linquere tam insanum est, quam horrendum incidere in manus Dei viventis. »

Ipse ergo dicunt illud *Psalm.* XLIII, 7: « Non videbit Dominus, neque intellegit Deus Jacob. » Et illud *Job* XXI, 13: « Quid enim novit Deus? et quasi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius, nea nostra considerat, et circa cardines colli perambulat. » Et illud *Psalm.* LXXXII, 11: « Quomodo scit Deus? et si est scientia in excelso? » Et illud *Isai.* XXIX, 13: « Quoniam sum in tenebris opera, et dicunt: Quis videt nos? et quis novit nos? Nam, ut in *Psalmes Psalm.* IX, 26: « Non est Deus in conspectu ejus; » hinc, quia caret Dei timore et pudore, « inquinatus sunt via illius in omni tempore. »

Pii vero dicunt illud *Ecccl.* XXXII, 28: « Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicentes omnes vias hominum, et profundas abyssi, et hominum corda intuentes in absconditas partes. » Ita Moyses « invisibilis (Deum) tanquam videns sustinuit, » *Hebr.* XI, 27. Ita David *Psalm.* CXVIII, 168: « Servavi, inquit, mandata tua, et testimonia tua; qui omnes vias meas in conspectu tuo. » Ita Elias: « Vivit, ait, Dominus, in cuius conspectu sto, » *III Reg.* XVII, 1. « Beatus vir, » ait *Ecclesiasticus* cap. XIV, 22, « qui in sapientia morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu (in *zōzōzō*, id est intellectu) cogitat circumspecione Dei. » Vide,

namque et etatis flore et formae venustitate praestare, ex Alaricis militibus juvenis quidam pulchritudine ejus, cum eam vidisset, captus, ad concubitum eam sollicitavat. Cum autem illa pascuum id aversaretur, miles ense stricto mortem ei minatus, veluti cum amore concertans, per misericordiam summum tantum colum vulneravit: illa vero, crux diffusa, jugulum ferro subdidit, melius sibi essa rata, ut cum pudica mente mortem operebat, quam cum alio viro concurberet. Et postquam feroicus barbarus illam aggressus est, plurimumque eam oppugnando nihil egit, ad castitatem ejus consernatur in Apostolicum D. Petri templum eam duxit, Ecclesiæque custodibus eam commendavit, sex illa aureis numinis datus, ut pluam eam viro suo conservarent.

Bernardus Scadeonis, lib. III Hist. Patavinae, scribit quod Blanca Rubea Patavina uxor Baptista Porta, in præsidio Bassianii municipi Patavini cum viro proœcta, anno Christi 1233, cum Acciolinus tyrannus, Patavio amissus, omnem bellum vi in Bassianum converterisset, et proditionem cepisset, atque in ipsis portis Baptistam obtruncasset: Blanca quoque armis induita, tortiter pugnans, a militibus circumventa, captiva ad tyrannum ducitur. Is forma ejus (quam augeant armæ) motus, primo blanditus, mox etiam vi adortus eam corruppere tentavit: illa cum alia ratione effugere non posset, per fenestram se dedit præcipitem. Semianimis ex casu vix tandem curatur. Curatam tyranus denou aggrederit, et quia consenserit molebat, servorum opera ligata constupravit. Illa dolorem dissimilans, impetravit ab amicis ut ad levandum mororem et desiderium, apto sepulcro mariti felidum cadaver semel tamquam aspicere posset. Morem illi gerunt. Aperto itaque sepulcro ubi jacebat, illa, magno emulo ejulatu, in sepulcrum sese precipitavit, simulque tanta violencia lapidem impulit, ut una rueret, et Blanca cervicem frangere. Sic pudicitiam suam ultra, ex voto suo commune cum marito sepulcrum obitum.

Narrat Sophronius in Prædicto spiritu, cap. CLXXXIX, mirum quid de muliere, quæ tentata a adultero fidem servavit marito, ideoque ab adultero dictata est.

QDAM PECCARE. — Peccasset enim Susanna consentiendo et cooperando, puta commiscendo se senibus, quod ipsi petebant vers. 20; potuisse tamen in tanto periculo infamie et mortis negative se habere, ac permittere in se eorum libidinem, modo interno actu in eam non consenseret, sed eam detestata et execrata fuisset, quia major bonum est fama et vita, quam pudicitia: unde hanc pro illo expondere licet. Itaque non tenebatur ipsa exclamare, uti docet Dominicus Soto, lib. V De Just. Quest. I, art. 5, et Navarrus, Manual. cap. XVI, num. 1. Quod ergo exclamari, velutmodo libidinem eorum in se permis-

serit, actus fuit insignis et heroicæ castitatis: talis enim est malle mori, quam pollui. Proprie dicit *peccare*: nam *peccare* primis dictum est, quasi *pellecare*, id est pellicem agere, aut cum pellice congregari.

24. EXCLAMAVIT (opem implorans contra lascivos senes) : EXCLAMAVERUNT ET — ipsi, utpote Susanne clamore jam proditi, ut eam accusarent; ne rei, sed vindicos scleris esse videbantur. A Susanna discant virgines, cum a lascivis tentarentur, generose iis se opponere, clamare, manibus et pedibus obcluciari: que enim hoc faciunt, raro vim patientur: difficile enim est plane obclucentem violare. Docet hoc Ambrosius ad Virginem lapsam, cap. IV: « Sed dices, inquit: Nolui hoc malum, violentiam passa sum. Respondet tibi fortissima illa Susanna, cuius tu nomen fallaciter bajaras: Ego etenim inter duos presbyteros posita, inter duos utique judices populi, sola inter sylvas paradiſi constituta vinci non potui, quia nec volui. Tu ab uno ineptissimo adolescentulo, et in media civitate, quomodo vim potuisti perferre, nisi quia ultra volueris violari? quis obclucentes sentit? »

25. ET CUCURRIT UNUS AD OSTIA POMARI, — ut illæ ingressi fuisse videbantur, aut ea juvantes, quem illæ fuisse mentitor erant, evassisse dicerent, ut dicunt ipsi vers. 39. Ita Maldonatus.

27. SENES LOCUTI SUNT. — εἶπον τοῖς θεοῖς οὐτε τῷ θεῷ, id est rationes suas expousserunt, puta accusationem Susanne cum suis indicis et probationibus.

27. ET FACTA EST DIES CRASTINA, CUNQUE VENISSET, etc., — q. d. Cum postero die populis ad virum illius Joakim convenisset. Ita ex Graeco 24. VABUS.

34. POSUERENT MANUS SUAS SUPER CAPUT EJUS. — Vers. 34. Hebraeorum ritus erat, ut accusator et testes capili rei manus imponerent, ut significaret se hoc caput accidere, et ad necem depescere. Vide dicta Levit. XXIV, 14. Ecce senes, qui ante pudicitiam, similem tanta violentia lapidem impulit, ut nunc vita fuit latrone: e contrario Susanna his victimis, et libidinem evasit et mortem: quin et inimicorum vidit vindictam, inquit Cyprianus, lib. De Bono pudicitiae.

35. QDAM FLENT SUSPEXIT AD COELUM. — Praecclare S. Ambrosius, lib. De Joseph, cap. v: « Susanna, inquit, dum tacet in iudicio, melius locuta est oraculo; et ideo Propheta meruit defensionem, que proprie vocis non quiescivit auxilium. » In silentio enim et spe era fortitudine ejus. « Suspexit ergo ad coelum, » vultu et oculis loquens, dicensque: « Ecce in celo testis meus, et conscient meus in excelsum, » Job XVI, 20. Et: « Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te confido, non erubescam. Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos, » Psalm. XXXIV. Non legimus Susannam unquam tam ardentes ad Deum preces emississe, nec tam vehementer ad coelum suspexisse, quam cum se vidit.

Aens in
anctis in
vocatis
adest.

In extremis hisce angustis. Ita tribulatio docet orare efficaciter: oratio efficax imperat Dei opem, etiam per miraculum. Kursum nota hic quod Deus simus suos in arcu redigi, ut discant in eum spes rare, eumque invocare: in arcis enim suis maxime adest Deus, eisque vicinissimum est, ut succurrat.

Vers. 41. 41. CONDEMNARVERUNT EAM, — tum populus, tum judices, scilicet ut lapidaretur: lapidationis enim poena adulteri apud Judeos statuta fuit, ut ostendit Lecit. XX, 10.

Nota hic prisam legem de pena mortis statuta adulteri, Aurelianus Imperator, militem quadiuterum cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum ramos infliceret, quas ad pedes militis ligaret, easdemque subito dimitteret, et scissus illa utrinque penderet. Ita Naucleus et alii, anno 276.

Constantinus Imperator, ad Catullinum rescribens, hanc contra adulterios legem statuit: « Oportet te, publici instituti respectu, confessione defectos legum severitate punire, nec frustari tam differentium moratoria provocations admittere, sed delatum adulteri crimen, et questionibus adhibitis approbatum, pari scleris immunitate damnare. Quod deinceps in hujusmodi criminiibus convenienti observari, ut manifestis probationibus adulterio probato, frusteratio provocatio minime admittatur; cum pari similitudine ratione sacrilegos nuptiarum tamquam manifestos parvicias insuere culeo vivos, vel exure judiciante oporteat. » Ita habetur leg. 4 Quoran appell. Cod. Theodos.

In Alemania Otto Comes impudentissimus adulter, et pro adulterio a Constantino Episcopo excommunicatus, Dei iudicio turpissime decollatur a militibus Ludovici Comitis, cuius uxorem publicis nuphiis, eo vivente, sibi nefandissime copulavit. Qui apud monasterum in predio ipsius constructum a suis servis, jussu Constantini Episcopi ejicitur, et (ut scriptum est) ad sepulcrum asini deputatur, anno Domini 1089, ait baronus.

Sab annum Domini 993, Imperatrix Maria nomine, regis Aragonum filia, Ottonis III uxor, ob adulterium publice igne crematur, inquit Crantius, lib. IV Histor. Saxon. cap. XXXVI. Plura recenti Genes. XXXVIII, 24, et Num. V, in fine cap.

Vers. 42. 42. ANTEQUAM FIANT. — Quanto magis hoc, postquam factum est.

Vers. 44. 44. EXAUDIAT AUTEM DOMINUS VOCEM EJUS. — Disce hic quam efficaces sint processus recrum dannatorum ad mortem, praesertim injustam, quamque Deus orphanorum et afflictorum pater iis compatiatur et succurrat. Hac de causa rei morientes inuste, non raro suos judices cilarunt ad tribunal Dei, illique infra tempus mortientibus condicunt et vita sublati, illi se sistere debuerunt. Exempla plura protulit Jerem. XVII, 12.

45. SUSCITAVIT DOMINUS SPIRITUM SANCTUM, —

puta primo, spiritum prophetæ, quo illustratus Daniel cognovit senes falso accusare Susanam. Secundo, spiritum audacie et industria, ad revindendos hosce senes, et ad Susanam liberandam. Spiritus enim hic suggestus Danieli modum falsæ accusationis detegendæ, scilicet separandi senes, eosque seorsim examinandi, ut sibi invicem contraria dicent, itaque ipsi seipsos refutarent. Syrus verit: Misit Deus subito spiritum suum sanctum super puerum parvum, cuius nomen Daniel; Arabicus: Commovit Deus spiritum sanctum in juvne nominato Daniel. Ex verbo suscitavit colligit origines apud S. Hieronymum jam ante Spiritum Sanctum Danielis animum occupasse, his vero tantum excitasse eum ad heroicum hoc opus agredendum: hoc enim inuitu vox suscitavit. Ex hac Susanne liberatione et similibus, Nyssenus, lib. VIII De Provident, cap. 1, docet esse Numen Deique providentiam, quæ gubernat mundum, prius tuerit, impios detegit et punit.

PUELI JUNIORIS, — παῖδες νεαροί, id est pueri juniori. Sed certum est Danielem hoc tempore non fuisse puerulum: παῖδες ergo diminutivum sumitur pro simplici παις, id est puer, hoc est juvenis. Hebrei enim earent diminutivis. Unde Daniel, cap. I, 3, vocatur Ιεζερις id est, ut Septuaginta vertunt, παιδεύς, id est juvenis. Erat enim iam eruditus in omni sapientia: facile ergo erat 24 annorum: hec enim non 1, sed 4, vel 5 ann ex quo Daniel venit in Babylonem, contigisse videntur, puta sub annum regni Joakim 7, qui fu Nabuchodonosoris annus 4. Confirmatur: nam post annos 14, Daniel fuit sapientia et sanctitate celeberrimus, ita ut a Deo compararetur cum Noe et Job, ut patet Ezech. XIV, 14. Ergo erat tunc facile 24 annorum, non autem 24, ut volunt alii. Quis enim juvenis 24 annorum sanctitate cum Noe et Job comparetur?

Mirum ergo est S. Ignatius, epist. ad Magnianos, et ex eo Theodoreum in cap. I Ezech., Torniellum dicere Danielis hoc tempore fuis duodenem: nec enim decebat puerum duodenem esse iudicem, nec populus pueru duodenem reclamanti, senesque ad iudicium suum revocauit. Tali est illud quod ibidem ait S. Ignatius, Salomonem fuisse duodenem, cum iudicium duarum mereficium puererum peregit. Constat enim Salomonem tum fuisse regem, ac proinde facile 20 annorum fuisse: jam enim generat Roboamum, ut patet ex eo quod moriente Salomonem, anno regni 40, successerat ei Roboam filius annus agens 41, ut patet III Reg. XI, 22, et cap. XIV, 21.

Vix mira pro pueros, immo infantes veritatis indicia, et innocentia iudicia ac testimonia exhibita? Accepit Gregorium Turonensem, lib. II Hist. Franc. cap. I; narrat S. Brixius Episcopum Turonensem cum falso insimularetur fornicatio, quasi patet esset infantis, quem puererat lotrix vestium eius, dixisse: « Afferte infantem ad me. » Cum-

que allatus fuisset (erat autem infans triginta dies), ait ad eum Episcopos : « Adjuro per Jesum Christum Filium Dei omnipotentis, ut si ego te generavi coram cunctis edicas. » Et ille : « Non es, inquit, tu pater meus. » Populo autem rogante, ut quis esset pater interrogaret, ait sacerdos : « Non est hoc meum; quod aut me pertinetum, sollicitus fui; vobis si aliquid suscipit, per vos querite. »

Sophronius in *Prato spirit.* cap. cxiv, narrat Danielum abbatem, qui rogante marito orans super uxore ejus, ei prolem impetraverat, cum impici detraharetur, quasi ipse prolis esset pater, puerorum interrogasse : « quis est pater tuus, infans? » cui infans : « Ille, » ostendens digitu suo verum parvulum. Erat autem infans 25 diorum.

Simile est in Vita S. Brigida virginis Scoticæ, que oblit anno 7 Justini Imperatoris senioris, hoc est anno a Christo nato 521. Femina quedam non minus impia quam impudente se filium ex Episcopo Broone, qui S. Patricii discipulus fuit, suscepisse mentebat. Hanc S. Brigida cum accusari jussisset, et eis ejus salutare sancta crucis signum impressasset, illico caput eum lingua procacis mulieris magno tumore inflatum est. Deinde simil modo infants consignans linguam : « Dic nobis, ait, infantule, quis tunc pater es? » Stupenda res, aperit os infants, qui quondam Baalam asine loquendo præstít faciliatum, aliquæ parvulus. Nequaquam Episcopus Broon, sed deponit et illi hominumque, qui in populo extreme sedet loco, parens meus est. Haec omnes Deum laudant, et mulier egit peccantibus.

Tropologice et symbolice S. Augustinus, serm. 418 *De Tempore* : In sancta, inquit feminæ (Susanna) faciente lingua pro ea castitas logitur. Castitas enim Susanna affuit in judicio, que Eve defuit in paradiso. Ibi enim pudori ejus consultul, hic salut. Ibi non maculaturet pudicitia, hic ne innocentia damnaretur. Castitas enim Susanna et presbyteros impudicos convicit in paradise, et in judicio falsos accusatores obtinuit, hisque viator reos facti testimoni, quo res facti adulteri. Atque tandem judicem meretur castitas. Danielum puerum juniores, needum pubescens etatibus; multum igitur de Deo predicta consequitur, cum judicem virginem promovere. Secura enim est de Victoria castitas, cui est iudicatura virginitas.

46. MUNDUS EGO SUM. — Ego non consentio in injustam necem Susanne.

48. NEQUE QUOD VERUM EST COGNOSCENTES. — οὐδὲ οὐρανούς, id est non satis cognita, discussa et explorata causa.

50. VENI, ET SEDE. — Dicunt hec senes Danieli vel per sarcasnum, vel per adulacionem, ut cum scilicet concilient, ne scelus eorum prodatur.

HONORIS SENECTUTIS, — senile manus et dignitatem judicandi: senum enim est judicare. In eis enim est prædicta, experientia et apathia, quæ ad sincerum iudicium requiruntur. Illic

Ecclesi. xlii, 4 : « Loquere, ait, major natu (senex), decet enim te. »

51. DIJUDICARE EOS, — ἀξιωτοῦ, examinabo. *Vera. xl.*

52. INVETERATE DIERUM MALORUM, — plene dierum *Vera. xlii.*

malorum, qui dies tuos a pueritia usque ad senium, in luxuria et soeleribus transegisti, q. d. inveteratae satiis, aequo ac malitia sexen.

NUNC VENERUNT PECATA TUA — ad cumulum et maturitatim, ut in hoco facinore prodantur et puniantur.

53. SUB SCHINO. — Schinus, sive lentiscus, est ar- *Vera. xlii.*

bor magnitudine roboris, odore terebinthi, acinus dum maturescunt rufi, ubi maturuerint nigri: sudat resinam, quam in Chio insula mastichen vocant. Inde dicta est lentiscus, quod liquore hoc sive resina lentescat. Est trifera: ter enim quattuor profert fructus. Unde Cicerio, *De Divin.* ex vetusto poeta :

Jam vero semper virilis, semperque gravata
Lentiscus, triplex solita grandescere fecit:
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Porro Hippocrates lentisci fructum vocat schinida, et arborum schinon. Ita Ruellius, lib. I, cap. xx.

Aliqui codices legunt, *sub cyno*, itaque legendum contendit Jacobus Constantius, qui ait cynum esse speciem lauri. Verum legendum esse *sub schino*, non *sub cyno*; docent S. Hieronymus, Africanius, Origenes, Romana Biblia et alia passim. Cyrus enim fictilia est arbor, et Theophrasto, Plinio, Columelle aliisque prisces incognita. Loca enim Plinii, et Ovidii, que pro cyno citat Constantius, corrupta esse docet Antonius Nehrissa in *Quintuplica*, cap. xi.

53. SCINDIT TE MEDIUM. — Graecum *σχίζειν*, pulchre *Vera. xlii.*

alludit ad *σχίζειν*, q. d. imminet tibi scindere, et maturare te scindere, actusque scindet, ni Deus impenit, aut populus te lapidando preveniat, uti de facto prevent: angelum enim intentasse eis mortem patet vers. 39.

56. SEHEN CHANAN, — o homo Chananeo *Vera. xlii.* — *τηλεοπτεῖν*, qui mires et vilia species. Sic ait Ezechiel cap. xvii, 45 : « Mater vestra Cethaea, et pater vester Chananeo. »

57. SIC FAGERIBAT FILIABUS ISRAEL. — Opponit *Vera. xlii.*

Daniel filias Israel filiabim Juda, qualis erat Susanna, quasi timidores et faciliores ad consonans, forfictibus et constantiforibus: Israëlite enim, relatio Deo, ad idolatriam declinantes, proniores in venere aliaque sceleri effecti sunt. Nota : Non sola tribus Juda, sed et multi ex aliis tribibus cum eum abducti sunt in Babylonem, ibique servarunt tribuum discrimen, ut hinc liquet.

58. SUB PRIMO. — Primum non est prunus, ut cen-

suit S. Augustinus, serm. 242 *De Temp.* sed genus

ilicis: illicis enim varie sunt species, et una ex qua nascitur cooccus, de quibus Plinii, lib. XVI, cap. vi et VIII.

59. RECITE MENTITUS ES ET TU IN CAPUT TUUM. — *Vera. xlii.*

Vide hic ut mendacium mendacem, dolus dolo-

sum justo Dei iudicio perimit. Hoe est quod ait Christus : « Ex ore tuo iudico te, serve nequam. » Quocirca justum aequo ac sapiens fuit iudicium Alexandri Medicei primi ducis Florentiae. Cum enim quidam perdidisse bursam in qua erant sexaginta aurei, idque per praecomen proclamari jussisset, promittens inventori eam referentem decem aureos: inventor vero pauper quidam eam referente posceret decem aureos; ita bursa capiti fergiversi, dixitque in bursa fuisse septuaginta aureos, inventorem decem excusare, si biisque solvisse. Dux sententiam tulit: Bursa haec sexaginta aureorum non est eis, qui se dicit bursam perdidisse septuaginta aureorum: ergo inventor eam retineat, donec verus ejus dominus reperiatur. Ita justa sua bursa privatus est, qui maliitiosus per mendacium inventorem culminabatur, et furii arguerat.

Vide hic rursum quam apposite sententia criminis, et pena culpe respondeat. Senex culminans et necem strucans Susannam in primo, quæ graece sectionem significat; hinc congrue a Danieli audit: « Manet angelus Domini gladium habens, ut seede te medium. » Sic Deus per ranas loquaces punivit murmurum et blasphemias Pharaonis, per emphes ejusdem fastum, per sanguinem Nili sanguinem infantum Hebreorum ab eo effusum, uti dixi *Ezodi* vi et seq. Nimurum, per quod quis peccat, per hoc et punitur, sit Sapiens.

Denique in dubiis hisce perversis sensibus vera sunt dura iste gnoma Ptolemei, initio *Almagesti*, prima : « Qui male operando vult celari, satis discutopert est; » secunda : « Qui confidit in mendacio, citi deficit; illud enim destitutum est. » Ac velut Hebreorum dictum: « Mendacium debiles, veritas solidos habet pedes. » Et Arabum : « Mendacium est infirmitas, veritas est stabilitas. »

Allius. UT SEGET TE MEDIUM. — In Greco rursum elegans est in est paronomasia: nam a *τηλεοπτεῖν* dicitur *τηλεοπτεῖν*, id est secrete; perinde enim est ac si dicas alteri: *Vidi te sub malo*; et illi respondeat : *Eas ergo in malam cruem*; vel : *Vidi te sub cadro*; et illi respondeat : *Cedat ergo te carnifex*. Atque haec causa fit Africano et aliis suspicandi hec esse conficta; quia Hebrei vel Chaldei in sua lingua non potuerunt uti his illusionibus. Verum Africano respondet Origenes et alii, in Hebreo alias a seculo et primo fuisse arbores, in quibus Daniel hebreus per ammonitionem alludere potuerit ad vocem *scindendi* et *secandi*. Sed hoc simpliciter veritati et narrationi historie, atque integratit et fidelitati interpres derogare videtur, ideoque liberius dicunt quam per sit; aliquo enim et nosler interpres melius in iisdem arboribus lusisset, hoc modo: *Vidi te sub lantisco*; non lente ergo, sed subito peribis. *Vidi te sub ilice*, illico ergo occideris. Hac tamen libertate in vertendo usi videantur Syrus et Arabicus. Nam pro *sub schino*, Arabicus verit, *sub arbore terebinthi*; Syrus,

sub pistacia: Pistacia est nucleus genus instar avelane, de quo Plinius lib. XIII, cap. v : « In numero genere pistacia nota; a vulgaris pharmacopularum vocatur *pistachiorum*. Rursum, pro *sub prino*, Syrus verit, *sub malogranato*; Arabicus Antiochenus, *sub arbore malo*; Arabicus Alexandrinus, *sub arbore amygdala*.

Dico ergo in Hebreo tunc temporis potuisse esse similes paronomasiam in iisdem arboribus, qualis jam est in Greco. Tunc enim plures erant voces Hebreæ, quam jam sint: jam enim non habemus alias præter illas que in Bibliis extant. Secundo, esto non fuerint in Hebreo haec allusiones, uti nec sunt in interprete Latino; potuit tamen Graecus interpres fidelier et ad verbum vertens. Ita justa sua bursa privatus est, qui maliitiosus per mendacium inventorem culminabatur, et furii arguerat.

61. FECERUNT EIS SICUT MALE EGERANT, — talionis pena senes multicantarunt, juxta legem *Deuteronomio* xix, 16.

62. INTERFECERUNT EOS, — lapidibus. Adultera enim lege veteri lapidabatur, ut patet *Ezechi. xvi*, 40. Vide dicta *Levit. xx*, 10 et 27.

Dicere hic quam Deus, ut rhinoceros, castitatis et innocentiae sit index et vindicta. Ita Josephi castitatem ab herc tentatam, et falsi infamiam derelavit, evexit, atque per Mosen totu orbe omnibusque saculis celebravit, *Gen. xl ix* et seq. Ita mulier falso adulteri accusata, et dannata, a carnifice occidi non potuit, Deo ictum redundente, ideoque ab eo iusta sapiens, adeoque spes suæ fuit ista: testis est S. Hieronymus, epist. ad *Innocentium*. Ita S. Agnes, Lucia, Theophilus et aliae quam plurimæ virgines inique ad leones, vel ad leones dannatae, ab illis illas angelo tutante permanescent. Ita S. Cunegundis Henrici Imperatoris uxori falso adulteri insimulata, nudis plantis per candens ferrum illas ambulavit. Ita Nericissum Hierosolymorum Episcopum turpis et infamis criminis falso insimulante tres perjurientes: ac cum primus sibi incendium, secundum morbum regium, tertius exercitatu impetratus esset ni verum diceret; haec singula singulis uti oparant, Deo punienti, obvenient, uti refert Eusebius lib. VI *Hist. cap. vii*. Ita S. Marina, cum mutato habitu quasi vir inter monachos degenerat, falso accusata a filia hospitis, quasi ei stuprum intulisset, monasterio ejecta, et ad patientiam perpetuam usque ad mortem damnata; cum post mortem sepulchro appareret non esse vir, sed femina, ac proinde stuprum non poluisse inferre; puella, quæ eam accusarat, a diabolo corrupta, et crimenque falsi confessata, non nisi sepius dicitur ad ejus tumultum liberata est, omnibus S. Marina castitatem regere ac patientiam ce-

lebrantibus, ubi habet ejus *Vita in Vita Patrum*. Ita Fausta Constantini Magni uxor, Crispi privigni amore capta, cum ad libidinem eum sepius provocasset, renuentem detulit ad maritum, illum sibi vim inferre voluisse. Credidit Constantinus, Crispumque necari jussit. Verum, post aliquot annos comperta veritate, Faustam capite multavat, filioque nomen et famam, licet sero, restituit: testis est Eutropius, Niphorius et alii.

Verum his omnibus illustrius magisque appositum est, quod legimus in *Vita S. Elisabethae reginae Lusitanie*, que cum rea esset accusata apud regem Dionysium, quod pedissequum quemdam adamaret; rex credulus pedissequum neci, puti incendio, destinavit, ut in fornacem calce ardente projectaretur. Secredo ergo jussit prefecti fornaci, ut pedissequum quem postridie manu eo missurus erat, rotugram an perfectius id quod rex jussaret, illico in fornacem coniceret. Itaque manu eo pedissequum mitti: illi in via audit pulsari ad Sacrum in ecclesia vicina; eo divergit, audit Sacrum unum, alterum et tertium. Interim rex, putans eum iam in fornacem conjectum, mittit alterum pedissequum prioris simulacrum, qui eum sequitur ac reginam falso accusarat. Venit ille, rogat num peracta sint quod rex jussaret: prefecti ex indicio a rege dato, putantes hunc esse quem rex fornaci destinarat, subito eum arripunt et in fornacem intridunt. Supervenit deinde dominus Misericordia pedissequus prior, quem rex nisi designarat, rogat fornaci custodes, an regis iussa complerentur; affirmant illi: redit pedissequus ad regem, idque remittat. Obstipescit rex, remque investigans reperit album quem submisericordiam. Rogat ergo nuntium, ubi tam longas moras traxerit. Respondet ille se auditio pulsu rei sacre interfuisse, eo quod pater moriens hoc ei monitum dedit, ut sacrificiis omnibus que inchoare vidisset assistere, donec illa finirentur. Intellexit inde rex innocentiam reginae et pedissequii, ac calamitatem simul, justumque Dei iudicium, qui necem quam illi insonti struxerat, in ipsiusmet sonis caput intorserit. Adhuc fornax illa calcaria in rei memoriam conservatur, ut a nostris Lusitanis oculatis testibus audiri. Idem referunt in *Chron. S. Francise*, part. II, lib. VIII, cap. xxviii.

63. Et rex ASTYAGES. —Peregrinus putat haec verba transponenda esse, et referenda ad finem cap. ix. Theodoretus vero ad finem cap. xii; hoc enim caput in Graeco hic immediate precedit. Verum haec transpositio violenta est, et confusionem patrit, atque Latino textui repugnat.

Secondo, aliud putant historiam Susanna contigisse tempore captivitatis Babylonice, puta tempore Astyages et Cyri. Verum obstat quod Daniel erat puer, cum Susannam liberavit; ergo paulo post annum 50 Joakin filio enim Daniel puer abducatur (est in Babylonem) haec historia contigit; ergo ante captivitatem Babyloniam, qua 70 an-

nos duravit, et soluta est per Cyrum ad finem vite et regni ejus, puta anno regni ejus 27 quo cepit Babylonem, et ex rege Persidis fecit se monarcham. (Minus ergo probabiliter Peregrinus censet Cyrum expugnavisse Babylonem anno 4 regni sui. Inde enim inter alia sequeatur Danielum vixisse 138 annos, ut ostendit in Proemio.) Nam Astyages regnavit ante Cyrum annis 38. His addit 27 annos Cyri, tantum habebis 65, ita ut adhuc 3 anni desint ad explendos annos 70 captivitatis. Unde sequitur quod anno 3 et 6 capitulo Babylonice, sive transmigrationis Iechoniorum, operari regnare Astyages, cum iam Daniel esset 34 annorum, ac proinde vir esset, non puer, ut hic dicatur; preserum cum hunc non initio, sed in fine regni Astyages contigisse dicendum sit, si hanc successionem sequamur. Sequitur enim: «Et suscepit Cyrus Perses regnum ejus.»

Dico ergo cum Lyraone, Hugone, Dionysio Carthusiano, Torniello et alii, haec verba referenda esse ad initium sequentis historie de Belo et draconi. Id ita esset clarissime docent Graeci etiam correctissima Caraffae, que ab hisce verbis ordinum tertiarum cap. xiv. Idem facit verso Arabicu ultraque, scilicet Antiochenu et Egyptiu, sive Alexandrina. Est ergo hic quasi titulus chronologicus historie sequentis, ut sciamus quo tempore ea contigerit, scilicet post mortem Astyages sub Cyro. Similis titulus capiti iv praefigitur, cap. iii, vers. 98, ut ibi dixi. Porro videtur hic titulus ex diariis regum Persarum esse despumptus, et huc translatus, sequitur tota sequens historia. Et enim et rex Astyages, quasi ex abrupto hic inseritur, nec ullum cum praecedentibus habet connexionem. Videatur enim Iudeus aliquis, Cyro et Persis eversa Babylonie jam plane dominantibus, in gratiam Cyri Iudeis ita benevoli, et Persarum, eorum chronicam sive diaria conscripsisse, atque sub eorum era gesta tam in Perside, quam in Babylonie et alibi consignasse. Titulus ergo hic non est connectendus cum primis verbis cap. sequentibus, ut patet ibidem, sed eis quasi titulus praefigendus est. Translatus enim est huc ex diariis jam dictis, in quibus claudebat praecedentes ibi historias, et simil sequentis, que hic ponitur, erat initium.

Nota: Astyages hic non est Darius Medus, filius Astyages, et avunculus Cyri, ut volunt aliqui: huic enim Cyrus non successit nisi eversa Babylone: haec autem gesta sunt stante regno et rege Babylonie, ut patet cap. sequenti, vers. 1. Astyages ergo hic fuit avus Cyri, cui in regno Medorum successit Darius filius; in regno vero Persarum successit Cyrus, nepos ejus ex filia. Licet enim Darius, utpote filius, in utrumque regnum, scilicet tam Persarum quam Medorum, iure gentium succedere debuisse; tamen cessit illi Cyro Persarum regnum, vel quia ipse adoplivus tantum erat Astyages filius, et vult Torniellus, vel quia ex pellice ejus erat natus, ut volunt alii; vel quia quietis amans Cyro nepoti suo animoso

et bellicoso Persidem concessit, concessurus et Medianum post mortem.

Porro Astyages mors, et Cyri in Perside regnum ac Darii in Media, nullis annis contigit ante exceditum Babylonis. Illud enim peractum est per Cyrum in Perside, et Darium in Media jam regnantes; ita Hebrei in *Seder olam*, Lyranus in cap. ix *Daniel*, Vatablus in cap. i *Daniel*, Torniellus et alii. Imo id ipsum diserte assertum *Esdore*, cap. v, vers. ult., et Josephus, XI *Antiq.* ii, ubi ait Cyrum post captiam Babylonem, et laxatum Iudeorum captivitatem, mox Massageto bello

periisse. Id ipsum pluribus probavi, *Esdore* i, 1.

Nota secundo: *To propositus est ad patres suos*, etc., significat Astyagem a Cyro non fuisse victimum et cesum, ut narrant Herodotus et Justinius, sed naturali morte fuisse defunctum, ita ut Cyrus quasi nepos ei jure hereditario, non bellico, successerit. Rursum hinc patet hanc phrasim: *Appositus est ad patres suos*, non de solis salvatis et beatis diei: nec enim verisimile est Astyagem fuisse fidelem, esque salvatum. Sic *Genes.* xv, 47, Ismael dicitur «appositus ad populum suum: Ismaeli tamen dubia est salus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Daniel delegit dolum sacerdotum Belis, Belumque evertit. Secundo, vers. 23, draconem occidit, ideoque in lacu leonum militavit, sed a Deo liberatur.

1. Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus. 2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: et impendebantur in eo per dies singulos similae artabae duodecim, et oves quadraginta, vinique amphorae sex. 3. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum sum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? 4. Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit celum et terram, et habet potestatem omnis carnis. 5. Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat et bibat quotidie? 6. Et ait Daniel arridentes: Ne erres, rex. Iste enim instrinsecus luteus est, et forinsecus aereus, neque comedit aliquando. 7. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensis has, moriemini. 8. Si autem ostenderitis quoniam Bel comedat haec, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat iuxta verbum tuum. 9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel. 10. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras: et tu, rex, pone escas, et vinum misce, et clade ostium, et signa annulo tuo: 11. et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte morieris, vel Daniel qui mentitus est adversus nos. 12. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea. 13. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: precepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cibarunt per totum templum coram rege: et egressi clauerunt ostium: et signantes annulo regis abiérunt. 14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte iuxta consuetudinem suam, et uxores, et filii eorum: et comederunt omnia, et hiberunt. 15. Surrexit autem rex primo dilucido, et Daniel cum eo. 16. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex. 17. Statimque cum aperiuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. 18. Et risit Daniel: et tenuit regem ne ingredieretur intro, et dixit: Ecce pavimentum, animaladverte cuius vestigia sint hac. 19. Et dixit rex: Video vestigia virorum, et mulierum, et infantium. Et iratus est rex. 20. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum: et ostenderunt ei absconditum ostia, per quae ingrediebantur, et consumebant quae erant super mensam. 21. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum;